

O NOUĂ MĂRTURIE A PREZENȚEI HUNILOR ÎN MUNTENIA: FRAGMENTUL DE DIADEMĂ DE AUR DE LA DULCEANCA

Pe teritoriul R. P. Române sînt destul de puţin numeroase obiectele ce pot fi atribuite hunilor, așa încît orice nouă piesă hunică constituie o mărturie prețioasă, reprezentînd documentarea arheologică a marelui invazii hunice de la sfîrșitul sec. IV și începutul sec. V, bine cunoscută din izvoarele istorice. De aceea, ne grăbim să publicăm aici ultima descoperire de acest fel, făcută la circa 100 km spre sud-vest de București.

În ziua de 11 mai 1960, săpîndu-se cîteva șanțuri pentru însilozarea porumbului pe terenul G.A.C. « Tudor Vladimirescu » din satul Dulceanca (com. Albești, r. Roșiori), lucrătorii au găsit într-unul dintre aceste șanțuri un schelet omenesc, iar lîngă el un fragment de foaie de aur cu 16 pietre încastrate în tehnica « cloisonné ». Fiind sesizat de Virgil Badiu, învățător în com. Dobrotești despre această descoperire, am fost delegat de direcțiunea Institutului de Arheologie să cercetez împrejurările descoperirii și în zilele de 14 și 15 mai am făcut cercetarea cuvenită.

Locul descoperirii se află pe un islaz dintre satele Dulceanca și Albești, ambele situate pe stînga pîriului Burdea (afluent al riului Vedea), la 10 km spre sud-sud-est de Roșiori (regiunea București). La circa 200—300 m spre est de șoseaua ce leagă cele două sate, dar mai aproape de marginea de sud a satului Dulceanca, o porțiune din islaz se prezintă oarecum ca un platou, mărginit dinspre sud și est de un teren mlăștinos. Pe porțiunea de teren neinundabilă s-au săpat șanțurile pentru însilozarea porumbului, amintite mai sus, orientate aproximativ NE—SV și depărtate unele de altele la cîteva metri, așa încît terenul « sondat » în felul acesta reprezintă o suprafață de cîteva sute de m².

În cel de-al doilea șanț dinspre sud, la adîncimea de circa 2 m de la nivelul actual, a fost descoperit un schelet orientat N—S. După spusele unora dintre lucrătorii care au săpat șanțul, craniul scheletului s-ar fi găsit cu fața în jos, dar nu credem că ar fi vorba de poziția originală, ci de o deplasare ulterioară.

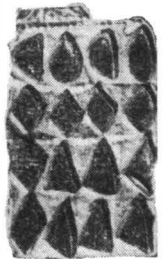

Fig. 1. — Fragmentul de diademă de la Dulceanca (1/1).

Deoarece curiozitatea firească a descoperitorilor i-a determinat să sape în perețele malului, unde se mai aflau picioarele scheletului, nu s-a mai putut vedea în mal profilul gropii mormintului. Pe de altă parte, cele mai multe oase fiind lăsate pe cîmp, au fost sfărîmate de copii, așa încît nu s-a putut salva decît cea mai mare parte din craniu, spart și el. Tot după informațiile locuitorilor care au lucrat la silozuri s-ar fi găsit și unele fragmente ceramice, dar nici un vas întreg.

Examinînd profilul diferitelor șanțuri încă deschise la data cercetării noastre pe teren, am putut vedea unele gropi destul de adînci, arsură, fărîmituri de chirpic ars și, ici-colo, cioburi sau chiar oase mici. Într-unul dintre șanțuri se putea vedea încă foarte bine profilul unui bordei săpat pînă la circa 1,60 m adîncime de la nivelul actual și lat de aproape 3 m. În profilul bordeiului nu am găsit însă nici un fragment ceramic sau alt obiect care să ne indice epoca acestui bordei. Tot în șanțul în care s-a găsit scheletul a fost descoperit și un fragment dintr-o rîșniță de tuf, tipic romană. Materialele ceramice pe care le-am putut examina (unele cenușii, lucrute la roată, altele din pastă mai poroasă, lucrute cu mîna) par a data de la sfîrșitul sec. III și începutul sec. IV e.n. și ar putea aparține culturii Sintana de Mureș, deși fragmentele sînt prea mici pentru a se putea afirma cu certitudine acest lucru. Sigur este în orice caz, că pe acest teren a fost o așezare veche, probabil din sec. III—IV, care va trebui să facă obiectul unei cercetări viitoare.

Oricum ar fi, mormîntul *nu* poate fi pus în legătură cu această așezare, deoarece — după cum vom arăta mai jos — trebuie datat cel puțin cu un secol mai tîrziu. De asemenea, nu se poate crede nici că aici ar fi fost o necropolă, căci în acest caz, în cele cîteva șanțuri săpate pentru silozuri ar fi trebuit să se găsească mai multe morminte. De aceea este probabil că sîntem în fața unei înmormîntări izolate.

În ceea ce privește locul unde se afla în mormînt fragmentul de foaie de aur cu pietre semiprețioase, în tehnica « cloisonné », nici unul dintre acei cu care am stat de vorbă nu a putut da indicații precise. Locuitorul Dumitru A. Ilie, care a găsit obiectul, a afirmat că acesta era « lîngă schelet », fără alte precizări. Totodată, atît el cît și ceilalți săteni au susținut că lîngă schelet nu s-a mai găsit nici un alt obiect, așa încît s-ar putea ca această mică piesă să fi fost într-adevăr singura podoabă depusă o dată cu mortul în mormînt. Totuși, ținînd seama că săpăturile urmăreau cu totul alt obiectiv decît cercetarea arheologică, nu este exclus ca în pămîntul de umplutură al gropii să mai fi fost și alte obiecte sau fragmente din aceeași piesă. Felul cum se prezintă acum fragmentul intrat în colecțiile Muzeului Național de Antichități al Institutului de arheologie nu pare a îndreptăți presupunerea că el ar fi fost rupt chiar cu prilejul descoperirii sau după aceea, deoarece nici una dintre margini nu pare a fi fost ruptă recent. Cel mult marginea dreaptă, unde colțul uneia dintre pietrele încastrate a fost retezat, ar putea însemna că piesa a fost lovită cu un instrument tăios; cred totuși că dacă piesa ar fi fost retezată cu cazmaua în timpul săpăturii, ea ar fi avut mai mult de suferit.

În orice caz nu e nici o îndoială că piesa prezentată aici trebuie pusă în legătură cu scheletul lîngă care a fost găsită; dr. Dardu Nicolăescu-Plopșor, care a studiat craniul, ne-a comunicat că este un dolococran de bărbat, cu unele caractere mongoloide și deformat intenționat.

Fragmentul descoperit lângă schelet constă dintr-o foaie de aur relativ groasă, înaltă de 3,2 cm și lată de aproape 2 cm (de fapt ceva mai mult de 1,9 cm); cîntărește 2,85 g și are o formă aproape dreptunghiulară. Unul dintre colțurile acestui dreptunghi este rupt, dar nici una dintre laturi nu pare a prezenta o ruptură recentă, așa încît este probabil că piesa a fost pusă în mormînt în forma și starea în care a ajuns pînă la noi (fig. 1).

Pe una dintre laturile înguste, și care a putut fi tot atît de bine marginea superioară ca și aceea inferioară, au fost împunse două șiruri orizontale de puncte în tehnica « en repoussé ». Restul foii de aur este împărțit în patru zone orizontale și patru verticale prin patru șiruri de celule cu marginile înalte de circa 1 mm, în care sînt încastrate 16 piese semiprețioase de culoare roșie-portocalie (almandine) de diferite forme: semicirculare, triunghiulare, rombice și unele mai puțin regulate. În rîndul de sus, celulele cu almandine semicirculare alternează cu altele în formă de frunză lunguiață; în rîndul al doilea toate sînt rombice, iar în celelalte două rînduri unele celule sînt rombice și altele triunghiulare. Bineînțeles că nici acelea de aceeași formă nu sînt perfect egale. Toate pietrele sînt plate. A patra piatră din rîndul al treilea a fost puțin retezată, iar aceea de la stînga ei este lovită. Printre șirurile de almandine se văd pe fața foii de aur nervuri fine în relief, întretăindu-se în unghi drept, deși între rîndurile 3 și 4 nervura orizontală nu se vede de loc, iar nervurile verticale sînt abia perceptibile în partea inferioară. În schimb, pe dosul foii se observă mai bine felul cum au fost ușor apăsate din spate spre față liniile devenite astfel nervuri « en repoussé ». În sfîrșit, sub șirul de puncte « en repoussé » de la partea de sus, la stînga virfului ultimei pietre din primul rînd se află o găurice care servea desigur pentru coaserea obiectului pe o căptușeală. În legătură cu aceasta, trebuie arătat că nu se observă pe nici una dintre fețe nici cea mai mică urmă de oxidare verde, ceea ce înseamnă că obiectul din care face parte fragmentul nostru nu a fost aplicat pe o foaie de bronz.

În ceea ce privește celulele, ele au fost executate din bentițe înguste de aur (avînd mai puțin de 1 mm lățime), sudate pe foaia de aur; capetele lor sînt ușor petrecute, după cum se poate observa cu lupa la o bună parte din celule.

Ținînd seama de toate elementele caracteristice ale acestui fragment, cred că se poate afirma că el provine dintr-o *diademă* de aur, decorată cu pietre semiprețioase încastrate în celule în tehnica « en cloisonné » care devine caracteristică, în special, începînd cu sfîrșitul sec. IV¹. Dintre diademele din foaie de aur de același tip cunoscute pînă acum atît în sudul Uniunii Sovietice cît și în unele regiuni din Europa Centrală², majoritatea au cîte trei sau patru rînduri de pietre, deși nu lipsesc nici exemplarele cu cinci șiruri de pietre³. Pe teritoriul R. P. Romîne nu fusese descoperită pînă de curînd nici o diademă de acest fel; acum cîțiva ani (în 1954) s-a descoperit însă o diademă de aur lucrată în aceeași

¹ Și în alt mormînt hunic s-au găsit — pe lângă alte piese — și fragmente de diademe de aur: la Höckricht, în Silezia (v. J. Werner, *Beiträge zur Archäologie des Attila-Reiches*, München, 1956, p. 61—62), ceea ce vine în sprijinul posibilității ca în mormîntul de la Dulceanca să nu fi fost pus decît fragmentul descris în aceste pagini.

² Deoarece toate exemplarele cunoscute pînă de curînd în Europa au fost studiate și în parte din nou ilustrate de J. Werner (*loc. cit.*), trimitem pentru reproducerea acestora numai la lucrarea sa.

³ J. Werner, *op. cit.*, p. 61—62, pl. 27/4—5.

tehnică, la Buhăeni (Moldova de nord-est) ¹, care de altfel are numai trei rînduri de celule cu pietre. De aceea ni se pare firesc să admitem că nici diadema din care făcea parte fragmentul de la Dulceanca nu va mai fi avut decît cel mult încă un rînd de pietre, deci în total cinci, deși s-ar putea foarte bine să nu fi avut decît cele patru rînduri păstrate.

Indiferent însă dacă diadema de la Dulceanca a avut sau nu încă un șir de celule cu pietre, este sigur că și marginea care lipsește a fost decorată cu șiruri orizontale de puncte «en repoussé», întocmai ca marginea păstrată, deoarece toate exemplarele cunoscute au ambele margini longitudinale ornamentate în același fel ². În felul acesta, exemplarul nostru a putut avea cel mult 4 cm lățime (dacă avea cinci rînduri de celule) și cel puțin 3,5 lățime (dacă n-a avut decît patru rînduri). Cît despre lungimea diademei, nu putem da nici o cifră precisă, dar trebuie să ne gîndim la circa 25—30 cm ³.

În ceea ce privește tehnica însăși de lucru a diademei de la Dulceanca («cloisonné» cu celule conținînd pietre semiprețioase în rînduri orizontale și verticale paralele, ca și șirurile orizontale de puncte «en repoussé»), ea este absolut obișnuită pentru toate diademele similare cunoscute, așa încît nu este necesar să mai stăruim. Desigur că aceeași tehnică «en cloisonné» este caracteristică și pentru numeroase alte obiecte, nu numai pentru diademe; dar faptul acesta e bine cunoscut, așa încît nu ni se pare util să mai trecem în revistă toate descoperirile din țara noastră în care figurează diferite piese lucrute în aceeași tehnică ⁴. De altfel această tehnică este răspîndită pe o zonă foarte vastă și tocmai de aceea ea singură nu este concludentă pentru o strînsă încadrare de ordin cronologic și nici pentru atribuirea diademei de la Dulceanca unui anumit grup etnic ⁵.

J. Werner, ultimul dintre acei care au studiat acest grup de obiecte, a ajuns la concluzia că toate cele nouă descoperiri de diademe de aur cu pietre «en cloisonné» — răspîndite în vastul spațiu din Kazakstan pînă în Ungaria și Silezia — care aparțin tipului general din care face parte și recent-descoperitul fragment de la Dulceanca, constituiau podoabe de cap ce-i însoțeau în morminte pe acei care le purtaseră în viață, nefiind lucrute în chip special ca podoabe funerare, tocmai fiindcă făceau parte din costumul lor ⁶. Totodată, potrivit celor arătate de același cercetător, la toate cele nouă diademe de același tip, cunoscute de el pînă în 1956, foile de aur cu pietre în celule au fost fixate pe foi de bronz, pentru a li se da o rezistență mai mare, după cum dovedesc foile de bronz sau urmele acestora descoperite în toate cele nouă cazuri ⁷. Această constatare

¹ Adrian Florescu, *Diadema de aur din epoca migrațiilor, de la Buhăeni în Dacia*, N.S., IV, 1960 (*sub tipar*).

² J. Werner, *op. cit.* și A. Florescu, *op. cit.*

³ Diadema de la Buhăeni va fi avut, după calculele lui A. Florescu (*op. cit.*), circa 29,3 cm lungime, fiind lată de 4,2 cm. Diadema de la Csorna (Ungaria) are circa 29 cm lungime și 4 cm lățime (J. Werner, *op. cit.*, p. 62).

⁴ Recent, cu prilejul publicării diademei de aur de la Buhăeni, s-a făcut trecerea în revistă a acestor descoperiri (A. Florescu, *op. cit.*).

⁵ În privința tehnicii generale a încăstrării pietrelor semiprețioase, s-a arătat mai de mult (v. de ex. Herbert Kühn, *Die vorgeschichtliche Kunst Deutschlands*, Berlin, 1935, p. 194) că atît hunii cît și germanii au adoptat această tehnică în aceeași regiune de la nordul Mării Negre.

⁶ J. Werner, *op. cit.*, p. 63.

⁷ *Ibidem*, p. 62.

este valabilă și pentru diadema de la Buhăeni, pe care se observă urme clare de oxidare, datorite contactului îndelungat al foii de aur cu «căptușeala» de bronz¹. Deși, în general, prinderea foii de aur pe această dublură se făcea prin indoirea marginilor longitudinale ale foii de aur², unele dintre exemplare erau fixate cu nituri. J. Werner crede că găurile pentru nituri ale fragmentelor de diademă de la Höckricht (Silezia) ar fi fost făcute ulterior³; dar faptul că și diadema de la Buhăeni — oxidată din pricina dublurii de bronz sau de aramă, ale cărei resturi au fost observate chiar pe craniul scheletului⁴ — are asemenea găuri pentru nituri, pare a dovedi că existau paralel două sisteme de fixare a foii de aur. Mai mult decât atât: după cum am arătat, fragmentul de diademă de la Dulceanca nu prezintă nici cea mai ușoară urmă de oxidare, fiind însă găurit. Este deci verosimil că diadema fusese inițial fixată pe o curea de piele (sau — mai puțin probabil — pe o căptușeală textilă). Faptul acesta (ca și existența găurilor pentru nituri la diadema de la Buhăeni) pare a dovedi că nu întotdeauna foaia de aur era indoită de-a lungul celor două laturi longitudinale pe o foaie de bronz, ea putând fi *cusută* pe o curea de piele sau pe o căptușeală textilă, chiar atunci când va fi avut și o dublură de bronz (ca la Buhăeni).

În legătură cu încadrarea cronologică a fragmentului de diademă de la Dulceanca, se poate spune că toți cercetătorii care au studiat în ultimul timp problema acestui tip de diademe și a diferitelor obiecte descoperite împreună cu ele, s-au oprit la aceeași datare. Atît Alföldi⁵ cit și J. Harmata⁶ și N. Fettich⁷ au ajuns la concluzia că mormîntul princiar de la Szeged-Nagyszéksós din Ungaria, ca și toate descoperirile de la vest de Nipru, care conțin obiecte lucrate în același stil și în aceeași tehnică trebuie datate la începutul sec. V. Cel mai puternic argument în această privință îl constituie mormîntul de la Concești (Moldova), în care s-au găsit — precum se știe — alături de o foaie de aur cu rînduri de pietre încastrate în celule și de alte obiecte, și vase bizantine de argint, datate între 410—420 e.n.⁸ J. Werner socotește că vasele de argint de la Concești au fost lucrate de un meșter bizantin în preajma anului 400 e.n.⁹ iar faptul că ele nu prezintă aproape de loc urme de uzură arată că au fost depuse în mormîntul de la Concești curînd după confecționarea lor¹⁰. Pe de altă parte, toate piesele considerate de Werner hunice (inclusiv diademele) nu pot fi anterioare anului 400 și nici posterioare mijlocului sec. V.

În ceea ce privește diademele de aur, tot Werner a arătat recent că ele au la bază o îndelungată evoluție, dar la vest de Nipru ele nu au pătruns decât

¹ A. Florescu, *op. cit.*

² J. Werner, *op. cit.*, p. 62.

³ *Ibidem*. Deși, așa precum am spus, Werner afirmă că urme de bronz s-au găsit împreună cu toate diademele, el nu precizează dacă asemenea urme existau și pe fragmentele de diademă de la Höckricht. Iar întrucît nu am avut posibilitatea să consult articolul lui A. Götze în care au fost studiate aceste fragmente (în *Berzenberger Festschrift*, 1921, p. 57 și urm., citat după J. Werner) nu știu dacă și aceste fragmente erau sau nu oxidate.

⁴ A. Florescu, *op. cit.*

⁵ A. Alföldi, *Funde aus der Hunnenzeit und ihre ethnische Sonderung*, în *ArchHung*, IX, 1932.

⁶ J. Harmata, în prefața la lucrarea lui N. Fettich, *La trouvaille de tombe princière hunnique à Szeged-Nagyszéksós*, în *ArchHung*, XXXII, 1953; v. p. 107 și urm.

⁷ N. Fettich, *op. cit.*, p. 188.

⁸ J. Werner, *op. cit.*, p. 86—87 și J. Harmata, *loc. cit.*, p. 106.

⁹ J. Werner, *op. cit.*, p. 87.

¹⁰ *Ibidem*

după anul 400 e.n.¹. Într-adevăr, deși nu este cazul să reluăm aici întreaga sa argumentare, merită să fie amintită concluzia sa potrivit căreia iradierile culturale ale elementului conducător, călăreț-nomad, merg departe în prima jumătate a sec. V și influențează în chip deosebit de intensiv asupra lumii germane din centrul Europei; dar o dată cu prăbușirea imperiului lui Atila dispare tot ceea ce era specific nomad, chiar dacă mai înainte fusese primit de germani².

Faptul că *diadema* este considerată și ea un element specific al costumului feminin al nomazilor, negăsindu-se în mormintele din aceeași epocă ce pot fi atribuite germanilor, în timp ce fibulele nu se găsesc în mormintele hunice³, trebuie interpretat în sprijinul atribuirii descoperirii de la Dulceanca acestei populații de călăreți-nomazi⁴. Aceeași concluzie credem că este valabilă de altfel și pentru diadema de la Buhăeni-Moldova (deși A. Florescu evită să se pronunțe în această privință), așa încît se poate spune că numărul diadelor hunice a crescut în ultimul timp cu două exemplare.

Pe de altă parte, faptul că — după cum s-a spus — diadema este un element al costumului feminin, iar scheletul din mormîntul de la Dulceanca aparține unui bărbat, nu poate însemna că fragmentul descris mai sus nu ar proveni dintr-o diademă, deoarece toate caracteristicile sale pledează în acest sens. De aceea este probabil că diadema s-a rupt sau a fost ruptă într-o împrejurare oarecare și diferitele ei fragmente au intrat în posesia mai multor indivizi, ca obiecte de o anumită valoare. Unul dintre aceștia a fost înmormîntat împreună cu fragmentul găsit la Dulceanca. Dacă la aceasta se adaugă și deformarea intenționată a craniului, precum și unele caractere mongoloide ale lui⁵, nu mai este nici o îndoială că scheletul aparținea unui hun și nu unui german, deoarece populațiile germanice (= goții) nu practicau obiceiul deformării intenționate a craniului.

Ar mai rămîne de văzut acum dacă această atribuire a diademei de la Buhăeni și a fragmentului de la Dulceanca concordă cu celelalte date arheologice și cu datele izvoarelor scrise. Se știe că — năvălind pînă în Europa Centrală — hunii au dislocat și supus triburile germanice aflate în zona extra-carpatică a țării noastre, fără ca, bineînțeles, să poată fi vorba de o ocupare în adevăratul înțeles al cuvîntului a acestei regiuni și de o adevărată populare intensă cu elemente hunice, tocmai din pricina caracterului războinic-nomad al hunilor. De aceea, acest aspect al problemei nu mai comportă vreo discuție. Din punct de vedere arheologic însă, este interesant de precizat că pînă de curînd singura descoperire hunică certă din răsăritul țării noastre era constituită de mormîntul de la Conțești, iar în sud-vestul țării se cunoșteau numai cîteva cazane și resturi de cazane

¹ J. Werner, *op. cit.*, p. 61—68.

² *Ibidem*, p. 95.

³ *Ibidem*, p. 91—92. Vorbind despre diademele de acest tip descoperite în sudul U.R.S.S., Herbert Kühn socotea (*op. cit.*, p. 177) că nu se poate spune despre ele că sînt germanice, deoarece în multe locuri ele au fost găsite împreună cu obiecte hunice. Dar tocmai de aceea credem că J. Werner are dreptate cînd le consideră pe toate drept hunice.

⁴ Orientarea N-S a scheletului din mormîntul de la Dulceanca este identică celeia a scheletului din mormîntul de la Csorna (vestul Ungariei) în care s-a găsit una dintre cele mai tipice și mai frumoase diademe hunice. Dar multe alte morminte hunice din Ungaria erau orientate S-N și chiar în alte direcții (v. M. Parducz, *Archäologische Beiträge zur Geschichte der Hunnenzeit in Ungarn*, în *Acta Arch.*, XI, p. 309 și urm., v. p. 379—384).

⁵ Aceste precizări au fost făcute de Dr. Dardu Nicolăescu-Plopșor. Studiul său asupra craniului de la Dulceanca va apărea în *Dacia*, V, 1961.

tipic-hunice¹. De curînd însă s-au găsit și unele fragmente de cazan hunic chiar la sud-est de București, lângă Dunăre, în apropiere de lacul Mostiștea².

Descoperirea de la Dulceanca, localitate situată în sud-vestul Munteniei, constituie o nouă mărturie a prezenței hunilor la nordul Dunării muntene și ne dă dreptul să admitem că nu numai Oltenia, ci întreaga regiune a cîmpiei dunărene a fost sub stăpînirea hunilor. Ceea ce este foarte firesc, dacă ținem seama că tocmai această regiunea era cea mai indicată pentru trecerea peste fluviu, în imperiul roman, a războinicilor nomazi.

VLADIMIR DUMITRESCU

НОВОЕ СВИДЕТЕЛЬСТВО О БЫТОВАНИИ ГУННОВ В ВАЛАХИИ: ЧАСТЬ ЗОЛОТОЙ ДИАДЕМЫ ИЗ ДУЛЧАНКИ

РЕЗЮМЕ

В мае 1960 г. на территории деревни Дулчанки (с. Албешти, приблизительно в 100 км к западу от Бухареста) на глубине примерно 2 м был обнаружен человеческий костяк и около него часть золотого листа с 16 камнями, вделанными по технике «cloisonné». При немедленном исследовании на месте была обнаружена только разбитая голова скелета; все же автор установил, что скелет был ориентирован с севера на юг. Некоторые черепки керамики и другие остатки свидетельствуют о спорадическом бытовании в этом месте в конце III и начала IV в. Часть же золотого предмета показывает, что погребение сооружено приблизительно на один век позднее.

Этот обломок — часть диадемы из листового золота (3,2 x 2 см), украшенной по одному краю двумя горизонтальными рядами по технике «en geroussé»; на остальной части находятся 4 горизонтальных ряда выпуклых полос, в которые вделано 16 оранжево-красных камней (альмандин) в виде ромба, треугольника или полукруга. Неизвестно, был ли на диадеме еще ряд камней.

Согласно заключениям И. Вернера, золотые диадемы типа с тремя и многими рядами камней (найденные на обширном пространстве от Казахстана до Венгрии и Силезии) проникли к западу от Днепра только после 400 г. н. э., одновременно с гуннами, будучи частью женского убора. Деформированный череп скелета доказывает также, что фрагмент диадемы принадлежит гунам. Поскольку скелет в Дулчанке принадлежит мужчине, это свидетельствует о том, что диадема была сломана раньше и что ее различные части принадлежали многим лицам.

¹ Cele cunoscute mai demult sînt acelea din Oltenia, publicate de I. Nestor și C.S. Nicolăescu-Plopșor (*Hunnische Kessel aus der Kleinen Walachei*, în *Germania*, 21, 1937, p. 178—182). Alte piese din Oltenia la D. Tudor, *Dacia*, VII—VIII, 1937—1940, p. 375, fig. 10; *ibidem*, XI—XII, 1945—1947 p. 189, fig. 35/1, 2, 7; idem, *Oltenia romană*, ed. II, București, 1958, p. 360—361.

² Bucur Mitrea și N. Anghelescu, *Fragmente de cazan hunic descoperite în sud-estul Munteniei*, în *SCIV*, XI, 1960, p. 154—158.

Датируемая периодом, непосредственно следующим за 400 г. н.э., и обнаруженная после недавней находки фрагментов гуннского бронзового котла к юго-востоку от Бухареста и золотой диадемы в Бухэени-Молдова, диадема из Дулчанки является новым доказательством бытования гуннов не только в Олтении, но и на равнине к северу от Дуная; чтобы, переправившись через Дунай, вступить в римские провинции, они должны были занять и Валахию.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — Часть диадемы из Дулчанки (1/1).

UN NOUVEAU TÉMOIGNAGE DE LA PRÉSENCE DES HUNS EN VALACHIE: LE FRAGMENT DE DIADÈME EN OR DE DULCEANCA

RÉSUMÉ

On a découvert, en mai 1960, sur le territoire du village de Dulceanca (commune d'Albești, à environ 100 km à l'ouest de Bucarest), un squelette humain, enfoui à une profondeur d'environ 2 m et, à côté de lui, un fragment de feuille d'or, portant 16 pierres serties en « cloisonné ». Procédant immédiatement à des recherches sur place, l'auteur n'a plus trouvé que la tête brisée du squelette, mais a pu apprendre que le squelette avait été orienté nord-sud. Des fragments céramiques et d'autres vestiges ont montré qu'il y avait eu là un habitat sporadique, de la fin du IIIe siècle et du début du IVe. Par contre le fragment d'objet en or prouve que la sépulture lui est postérieure d'environ un siècle.

Ce fragment provient d'un diadème en feuille d'or, de 3,2 × 2 cm, décoré à l'une de ses extrémités de deux rangées horizontales « en repoussé ». Le reste de sa face présente quatre rangées horizontales de cloisons dans lesquelles sont serties 16 pierres rouge-orangé (almandines), demi-circulaires, triangulaires ou en losanges. On ne peut pas savoir si le diadème avait eu encore une autre rangée de pierres.

Selon les conclusions de J. Werner, les diadèmes d'or du type à trois rangées de pierres ou davantage (découverts sur un vaste espace, depuis le Kazakhstan jusqu'en Hongrie et en Silésie) n'ont pénétré à l'ouest du Dniéper qu'après l'an 400 de notre ère, en même temps que les Huns dont le costume féminin les connaissait. L'attribution du fragment de diadème de Dulceanca aux Huns est confirmée d'ailleurs par la déformation intentionnelle du crâne du squelette. Le fait que le squelette de Dulceanca appartient à un homme prouve que la pièce avait été brisée depuis assez longtemps et que ses différentes parties étaient devenues la propriété de plusieurs individus.

Datant des premières années du Ve siècle de notre ère et venant après la découverte récente de fragments d'un chaudron hunique en bronze au sud-est de Bucarest et d'un diadème en or à Buhăeni (Moldavie), la pièce de Dulceanca constitue un nouveau témoignage de la présence des Huns dans la plaine de la Valachie, et pas seulement en Olténie. D'ailleurs, pour traverser le Danube, afin d'attaquer les territoires romains, il était tout à fait indiqué qu'ils occupassent aussi la Valachie.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Fragment de diadème trouvé à Dulceanca (1/1).

